
1963-ko abenduaren 4-an Nazifio-Alkartuak jakintsu talde batek Ego-Afrikako bizimoduari buruz estudio bat egin zezan agindu zuten. Horien enkueta ta komentario batzuk 1965-ko apirilko "El Correo"-n argitaratu ziran. Handik hartu ditut nik dato batzuk, laburpen antzera-edo.

Onuragarri

izan dezaigukela uste dut geure mundu txatxar hontatik pixka batean ateratzea
—alienaziñoari lekuri utzi gabe noski—,
bizi geran munduari ta bizi dugun egoerari begiratu arin bat emateko baiño ez bada ere.
Ezagutzeak ez baidu txarrik egiten,
ta onik asko bai sarri. Ez ala?
Alkar ezagutzeak alkarrekiko maitasuna sorrarazi baidezake, gaiñera.

On-egin deizuela, ba,
naiz-ta mami baiño ezur ugariago izan,
bai Ego-Afrikako beltzetan ta bai idazlanean.

Ego-Afrikan

IZTEGIA :

(Ego-Afrikako Errepublikak, 1950-an, pertsonen kategoria neurtzeko emandako ezaubideak).

ZURIA : Zuri dana, edo zuri ematen duana.

BELTZA : Afrikako triburen bateko semea.

KOLOREDUNA :

Zuri ta beltz ez da beste edonor. Asiatarrak, Kabo-koak, esaterako.

"Hesi" hitza darabilt sarri idazlanean. Hitz honekin hain zuzen beltzentzat eratu-tako toki (herri) aproposak adierazi nahi ditut. Gogoan har beza irakurleak, mesedez, ohartxo hau.

Ego-Afrikako Errepublikak
millaka famili aterarazi ditu irietan zeuzkaten beren etxeetatik,
eta millakak izan dira "hesietara"
sartuarazitako afrikatarrak.

Eundaka milla arrapatuak eta gaitzestuak
lekuz aldatzeagatik.

Zuri ez diranak ez dezakete kategoriko enpleu berririk hartu.
"Apartheid"-en kontrakoei gogor egiten zaie,
ta ezurretaraifio sartu diete ikara.

Zuri ez diran taldeetako buruzagiek
espetxetuak edo aldenduak
ta baztartuak izan oi dira, eta "apartheid"-en kontra joateagatik
millezka pertsonak han dira kartzeletan,
ifork ez dakialarik askatuak noizbait izango diran. Etabar.

Bitartean, Gobernuak propaganda hizugarria hedatu zuan,
barruan eta kanpoan,

bere politika "banatuaz egindako hedapena"-tzat emanaz.

Nazio-arteko iritzia nahastu
ta besterendu nahian zebillen.

"Apartheid"

politika

joan-mari torrealday

Kristianismuaren izenean gauza asko egiten dira.
Kristianismuaren izenean gizona saltzen da, ta ondo
dago.

Baifia, era berean, Kristianismuaren izenean, gizona-
ren aurka ere jokatu oi da. Ta hori ez dago ondo.

Kristianismuaren izenean: topikoa da ia.

Ego-Afrikako "apartheid" zaleak ere Kristianismuaren izenean obratzen dutela orrela esan oi dute. Egia osorik: Kristianismuaren ta europear arrazaren izenean ari dira egiten dituztenak egiten.

Baifia jakin nahi nuke ea euren ideal hoiek defenditzearren asi ote ziran lanean, ala —aitzitik— desir-kunde oker ta malapartatuen eragifnez asirik, gero beren egoera geldia ez astintzearren —zailla bai da, ez dago ukatzerik— arrazoi ta ideal billa ez ote ziran asiko, jokabide horri zimentarri bat jartzeko asmotan. Interesgarria litzake-ta jakin nahi nuke, bai. Hau da, garbi: bi ideal hoiek salbatzearren jokatzan al dute, ala beren jokabidearen defentsarako —aitzaki bat— esku-ratu ote zituzten idealok?

Oro ar ta gauzak orrela, gaiñera, europear arrazaren alde jokatzeko, zeren bildur diran ezin asmatu nik, ze, bein eta berriz ta garbi asko, azaldu dute afrikar alderdi politikoak, gizarte aurrean, arraza guztien berarizko berdintasuna onhartzan dutela, ta nahi dutela gaurtik asita. Eskubideetan pare, eginbearretan pare, berez. Ez ifior "dominatzen", ifior ez esklabu. Beraz, sospetxatzekoa ez al da totalitarismu maltzur, ustel ta madarikatu baten jokabidearen gehiegikeriak dirala Ego-Afrikako zurien abuso hоек? Berdintasunari, askatasunari, komunismuari, bildur gehiegi baidiete gauza onerako. Ta armetan, polizian, indarrean, fede asko. Nahi nuke jakin.

Ego-Afrikar —saietsetik bada ere— zer ikusi ba duen ezkerro, ikusi dezagun beste zer hau.

Ezin ukatu. Ideoloji bat eratzen ari da gaur munduan. Ifioiz baiño zuzenagoa, esango nuke, ta ifioiz baiño Kristauagoa ere. Ta ideolojiak garrantzi aundia du herri baten bizitzan, munduarenean duan bezanbat. Horigatik diot munduak nolako egitura —taia— presentatuko duan jakiteko, zein ideolojiak garaitzen duanetik somatu gindezkela. Baldin ideoloji bat okerra ala zuzena bada, berdin, geroko praxisa okerra ala zuzena izango da halabearrez.

Geroko praxisa esan dut. Apropos esan dut "gero-

ko" hori. Ze ideoloji baten hedadura etapa edo urrats batzuk berezi baigenitzake, pentsaera hori munduan zabaldu ta sakondu aurretik.

Honela azalduko nuke:

Politikatik aparte dagon —hobe, politiku ez dan— minori baten eginkizuna izan da maizenik ideoloji berri baten sortzea (ta hala komeni da, sobrare). Minori hori teorikua da, teori utsa egiten dute hoiek, eta politikuak, hortik hartu bai —kasurik onenean— ta praxisan egizatzen dute teori hori. Hau da hain zuzen bigarren etapa: teoriaren aplikatzea, alegia. Eta, irugarren urrats, iende xehe artean ideoloji horren zabalkuntza —esango nuke— geroago datorrela normalki. Aplikatzera-koan jabetuko da kaleko iendea eginkizun hoi en arrazoietaz, politikuen hitz ta mintzaldi ta propagandaren bidez gehientsuenetan. Alare, bigarren ta irugarren etapak alderantzi ditzazte zeinbat aldiz. Bulgarizazifio aldizkariak direla merio iende arruntak ideoloji horren berri izan dezake, naiz-ta oraindikan politikuak onhartu ez forma hoiek. Ez al da gure kasua?

Egiari uko egin gabe esan genezake, gaur ifioiz baiio gehiago, ideoloji, pentsaera, baten garrantzia neurri gabekoa ta ezin uste haifakoa dala gizakume ta gizartearen egiturai bagagozkie, bizimoldeai lotuak bizi geralako lau aldeetatik. Nazismua ideoloji bat Estaduaaren politika biurtuta besterik etzala esateak ez al du balio?

Gaur eratzen dijoan ideolojia, bestelakoa da, ordea. Pertsonaren nortasunaren kontzientziartzea, eskubideen berezko berdintasuna, askatasuna, minorien "aunditasuna", gaurko konkistak dira hauek danak.

Eta dudarik gabe, langillen goraldiak, emakumeen gizarte-eskuartzeak, herrialde guzien berjabetasunak, (ta abarrek), markatuko dituzte gure garaia. Ta ideoloji baten ondorioak dira. "Pakea lurraldeetan" enziklikan, Aita Santuak "garaien seifnaleak", "aldien zantzua" izendatzen die lorkizun hoiei, horixe agertuaz. Hemendik gizaldi batzuetara gure garaia "Historia" liburu zabal ta aundi batean azaltzen danean, hola ta hola pentsatzen zuten orduan agertuko da liburu har-

tan. Bildur naiz, ordea, ta ez dakit, hain ongi obratu dugunik esan ahal izan dezaten, espezziño gehiegi baiztaude. (Oraindik —egifietan— lehenengo etapan gaudela ez al genezake baieztu? Galde egiten dut).

Espezziño ugari (?) hoietako bat Ego-Afrikan geratzen dana da, dudarik ez. Ta Nazifio-arteko konzientzian krisisa sortarazi du Ego-Afrikako Gobernua-ren jokabideak. Egia da, alare, han neurri zabalean —edo neurrik gabe?— jazoten dana, orobatsu ta aldeak alde beste anitz tokietan ere arki dezakegula, mugatuxeagorik, hori bai. Oraindik orain politikuen artean ez dala zabaldu ideoloji berri honek ematen du. Gazteak, bai, bizi dute pentsamodu hau. Ostera, gazteak ez dira oraindik munduaren ardatz. Naiz-ta laister barru iritxiko bai dira ortara ere. Horigatik permiti bekit, gaurkoz, kontu egitea biarko estadugilleak, politikuak, pentsaera hau, "Pakea lurraldetan" ta ONU-ren-ta ideoloji hau, onharturik, praxisara dezaten molda. Zenbat egitura, gizarte-bizimoide, ez ote lirake aldatu beharko orduan?

Renazimentu berri baten abiaturik gaudela pentsatzen dut.

* * *

"Muga jarri ta azkenik deuseztu ez baldin badugu egiten, agerian dago enda-gudua munstro ondartzaille bat biurtuko dala. Ta bere aldean, lehengo ta gaurko ideia ta erlijio burrukak familiko sesioak emango dituztela".

U Thant, Nazio Batuen Idazkari Nagusiak, pasa dan urtean, munduan arraza bereizteak —discriminación racial— ekarritako ondorio negargarriak azaltzean.

Gobernuko zuzentzailleak kargutu dira noski zuri ez diranak ez dutela sekula sekulatan ondo eraman-

go, umeak bezela tratatuak izatea, eta eskubideen berdintasuna eskatuko dutela goiz edo berandu. Arraza talde garrantzitsuen berjabetasuna dala zurien nazifotasuna ta interesen salbamendu bakarra ere aitortzen dute. Baiña zurien "nahiara" hori lortzeko "hesietara" sartu dituzte afrikatarrak, haietan, borondate baziñe, askatasun osoa izan dezaten. Ta zuriak geratuko dira beste lurralde guztian, "zurien lurraldean". Formula bezela ederki dago nunbait, autodeterminazioa defenditzen baidute, baiño kontu egin dezagun eunetik 13 bakarrik

dala "hesiak" okupatzen duten terrenoa, ta zuriei %-tik 87 geratzen zaizkiela. Ta, jakifia, ez dute hor beltzak batere eskubiderik eukiko aurrerantzean. Ta ordea, beltzak 11 milloie izan. Ta zuriak 3.

Hauxe da "apartheid" politika.

"Hesi" hoiek direla afrikatarren lehen lurraldeak, kondairari gezurra sartzea da, ta gaurko errealidadeari iseka egitea. (Hori defendittu

theid" politikari aurka egiten dioten partidueri banatu zizkieten botoak.

"National Party" hau 1948-an iritxi zan agintera. Partidu honek lege asko argitaratu zituan arraza diferenteen arteko alkarren hartueman sozialak deuseztuaz, "hesietatik" kanpoko afrikatarren eskubideak lotuaz, eta tribu-sistema indarragotuaz.

"Apartheid" politikari buruz iritzi bat:

"Apartheid" politika hori moralari bagagozkio iguingarria da, intelektualki parregarria, ta espiritualki defenditu-ezifia".

(1962-ko azillaren 12-an, jaun Patrick Wall-ek, Batzar Nagusiko 4-garren Komisifioan, Erri Batuen delegazifioaren izenean Parlamentuan hitzegin zuanean).

nahi lukete Gobernuoak, ta saiatzen dira hortan, bai). Afrikatarrek eumetik 38 bakarrik bizi baidira gaurregun "hesietan", ta lurralde hoiek gaiifera, bizitzeko hainbat emateko ere ez dira gauza; orain bizi diran erdieri hortxe hortxe eman lezaiekete. Urietan, zuriak eurak baiifio afrikatarrek ugariago daude. Baserriko "zurien lurraldetan" afrikatarrek zurien aldean lau aldiz gehiago egiten dute.

5-tik 4-k ez dute herrian aukera-eskubiderik. Zurietatik botoemaille erdiek bakarrik boto eman zioten—1960-an— Alderdi Abertzaleari, eta gaiiferakoek Gobernuaren "apar-

1951-an "Bantu Authorities Act"-ek jatorrizkoen Aholku Errepresentatiboa oigetu zuan eta bantuen "tribu-agintariak" jartzeko eskubidea eman zion Gobernadoreari. Azkeneko erabaki hau etzuten begi onez ikusi afrikatarrek, ta kontra asi ziran. Baiifia berealaxe itto zituan odoletan poliziak tentaketak oro, mehatxu, kastigu ta kartzelaren bidez. 1957-an ta 1960-an Afrikatarren Erresistentzia erabat desegindua geratu zan.

Hauxe da "apartheid" politika.

"Promotion of Bantu Self-Government Act" zala-ta, 1959-an,

Parlamentuan autaketarako boto zeukaten afrikatar bakar hoiek berak ere, galdu zituzten euren esku-bideak. Lege horrek berak agintzen zuan —“orban beltzak” kendu behar zirala-ta— lurraldeetan zear

zeuden 264 “hesi” hoiek 8 lekutan bildu zitzan, polliki polliki, agintari ta guzti. 1962-rako Transkei ta beste 5 lurraldeetan ba ziran agintariak. (Bi milloeu ditu Transkei-k).

“Bantustans” kreatorren Gobernuaren jokabide hontatik konklusio batzuk atera genitzake garbi asko

1. Afrika-erriak ez abots ta ez boto ez daukan Gobernu baten legeak dira hoiek. Eta endaeen banatzera eta 7-tik sei tokitan afrikatarrei beren eskubideak ukatzera jotzen dute lege hoiek.
2. “Bantustans” hoiek —“hesi” batuak— etzizizuten afrikatarrak eskatu, eta euren borondatearen aurka jarriak izan dira. Afrikatar zuzendariak preso dira, edo ixillera behartuak, eta Transkei-koak ez dute ez alkarkizun-eskubiderik, ez hitzegiteko askatasunik.
3. Transkei-ko delako zorioneko autonomi hori lau alderditik zearo mugatua dago. Transkei-ko buruzagietako batek, Sabata Dalindyebo jaunak alegia, zera zion gutxi dala. Alegia: “Transkei-n eman diguten askatasuna, olloak ollategian dutenaren parekoa da. Ganadu ukullu bat, hori baiño hobea”.
4. Programak tribu-sistema finkatuazazigoa bihurtu nahi du ta afrikatarrak nahi duten euren arteko berdintasunaren kontra doa hori.
5. “Hesi batu” hoiek, ekonomiari bagagozkio, ez dira gauza. Gaur bertan bizi diranei ere bizimodu eroso bat ezin dezaket eman. Ta orain lau milloeu baiño ez direlarik. Gaiñera, mineral-bide gutxi dago bertan, eta industririk ia ez.

Hauxe da “apartheid” politika.

Zer erdietsi nahi dute, beraz, “Bantustans” hoiek kreatuaz? Zurien supremazia gogortu, finkatu, tribuko buru giten dutenei lagundu ta indarra emanaz;

Afrika-erria bananduaz (batzuei bai ta besteai ogibide ez ematearekin). Horrela, gaiñera, herri iritzia engaiñatzea, iruzurtzea, lortzen dute.

Aipatu dugunez lehen, Ego-Afrikako Errepublikaren Gobernuko politika territorio gehienez —danean ez bada— zurien nagusitza mantentzea da. Orregatik, “hesietatik” kanpo arkitzen diran afrikatarrek atzeritarrak dira eurentzat. Ta “hesietatik” kanpo egoteko baimen hori, zurien serbitziora egotekotan bakarrik ematen zaie beltzei. Agi denez ba, noiznai “zurien urietara” sartzerik ez daukate afrikatarrek. Baimena behar bada hortarako. Ta beren familiekin “zurien lurralde” hoietan bizitzea erabat debekatuta dago.

Afrikatar batek edo bizi-biderik ez baldin badauka edo bere egoteak “problemari” sortu badezake, egotzia izango da holakoa.

Hauxe da “apartheid” politika.

1962-ko azarotik 1963-ko agostura 40 uri ta errietan arraza-taldeentzako “zona”-k kreaku ziran. “Apartheid” politika horregatik, belanez belan, bizi izan duten lurraldeak uztera obligatuak izan dira millaka asko jende, beltzak geienak. Eta Kabo-ko probintzian ziran 250.000 afrikatarrek “hesietara” desplazatzen ari da Gobernuak, toki hura zurientzat eta “koloreduntzat” usteko asmotan.

Hauxe da “apartheid” politika.

Zenbat problema dakarkian lekuz aldatze honek Jainkoak bakarrik daki. Segurtasun-falta, erresomia ta mindura sortzen ditu betiere.

“Bantu Laws Amendment Act”-ek —“morroien buruzko legea” izendatuak— agintzen du ez ditezela afrikatar morroiak beren ugazaba zurien etxeetan bizi ahal.

Fabrikak-eta, naiz-ta afrikatarren eskuetan egon oraindik banaka batzuk, ez dute urietan hedatzerik, 1963-tik ona.

Askotan esan da afrikatarren aiherkunde, mindura ta gorrotorik garratzenak, "igarobide-txarteleatik" datozela, bearbada. Alegia, edozein urira sartzeko ta hemendik hara joateko ere txartelaren bearrizanean arkitzen dira beltz gizagaixoak. Horrela, euren ibillaldiak eta higitzeak lotuak, kontrolatuak, gertatzen zaizkie. Azkeneko urte hauetan sarri jeiki dira "esklabotasun seifiale" hoi kontrako, batez ere, gogoan hartzeko modukoa izan zan, 1960-an, Sharpville-koa, zernolako zigorkadak etorzekizkieken jakifnaren gainean. Etorzitzaizkien, bai, sobrare.

Beltz ez dan bat karnet gabe hartzen badu poliziak, ez da ezer gertatuko segurutik. Baiña, deskuido, beltzetako batek ez baldin bada kar zorioneko txartel hori —naizta etxean ahazturik laga— izugarriak artu ditzake, ta azkenik, "desterratua" izan oi da, multa ordaindu ondoren.

"Kontrol-txartel" hoietan ematen da, esaterako, uri baten beltz batek egin dezaken egonaldia, zergak, etabar.

Gerta liteke —askotan jazoten da— senar emazteak txartel gabe arkitzea. Arrapatzen badituzte, nola bakoitzak bere sorterrira joan behar duan, ez dute beharbada, alkar ikusterik izango aurrerantzean. Ta beren seme horrek, baldin euretako batekin joaten bada, gero bere jaiotzako uri hortara bihurtzeko eskubide guztiak galtzen ditu.

M. J. Kongar-ek:

"Gizon edo giza-talde baten azitiko bakoizkeria, txarkeria ez dan beste arrazoiategatik egitea, ta batez ere, beti eman oi diran berezko izaeraren izenean egitea —gizataldeak erabat desberdiñak gerta zitezela egingo bai lukete—, hori, Idazteunaren ta Kristianismuaren mintza-moldean, ateismua da". —Revue d'Action Populaire, azilla 1960.—

Ta bera ere baimenaren beharrean arkituko da gero.

Endazalekerizko politika honen karakteristika bat bezela agertzen da kondenatuen zenbaki hain ugaria. 1962-an, kondenatuak 384.497-tik gora ziran. Hau da: milla ta gehiago egunero. Beharbada, ez da harritzekoa legetarik baten bati uts egitea ere, ainbeste baidira, izan ere.

Afrikatarrak, "hesietara" desterratuak izan ditezen beldur dira une guztietan, Gobernuak gero ta gehiago ekiten baidu "apartheid" politika horretan. 4.254 afrikatar emakume ta 677 ume bidali zituzten Joanesburg-etik, 1962-an.

Hauxe da "apartheid" politika.

Bialketa hauek dakarzkiten problemak hizugarriak dirala ez ikusteko itsu ta erdi izan behar du batek, benetan.

"Star" Joanesburg-eko periodikoak zion:

"...Beste mutiko bat bere gurasoekin bizi zan. Hil zitzaizkion aita-amak. Ta orduan Joanesburg-era aldatu zan bere osabarekin bizitzera. Txartelik etzeukala-ta arrapatu zuten egun baten. Ta urian etzalako jaijo ta nola etzan bertan 10 urtean bizi, bidali egin zuten gizajoa.

Baserrira joan zedin, esaten zioten lagunak, baiña gurasoak hil ezkeroztik, galdu baizitun

hartuemanak noski lurralde hartako jendeekin, etxerik eman liokenik etzeukan han. 17 urte ditu hurran, ta oraindik bere osabarekin bizi da legetik kanpo, ez dutela "arrapatuko" ustetan.

Zer etorkizun ote dauka gazte honek? Bera ezer egin gabe bizi dan artean, osabak alimntatu beharko ote du, ba, hil arteño?

Harritzekoa ote da, ba, gero, kondiziño hauetan, gazte hoiek "tsosis" edo gaizkille bihurtzea?"

Errepublikak zurieri munduko bizi-mailarik gorenetakoa ematen die. Zuri ez diranen lantsaria, ordea, zurienaren apurbat besterik ez da.

Beltzei estudiantzea-ta, espezializatzea-ta, alperrik zaie. Zertarako ikasi alturako ofiziorik —berdin kamionero ta barman izatea ere— zurientzako izango baidira betiere?

Eta lege hauek ematea errez zaie Gobernukoeti, ez baidaukate han esku-sartzerik ezertarako ere Afrika-tarrak. Sindikatu-eskubiderik ez dute, eta afrikatar sindikatoak ez ditu Estaduak ontzat ematen, hain-tzat hartu ere ez baiditu egiten. Uelgak bedekatuta daude, ta sor-

tu ezker 1.000 "rand"-en multa —rand batek 70 peseta inguru—, edo iru urteko "hotela" edo biak batera, irabazi dituztela ba daki-te ondo asko langilleek.

Urtero, "Immorality Act"-i uts egiteagatik eundaka kondenatuak izan oi dira. Lege horrek ezkontza nahastuak galazoten ditu, ta arraza diferenteen arteko sexu hartuemanak ere berdin. "Moral-desordenuen" aurka dago legea noski, euren ustez (komententziaz, hobe).

Legerik ez badago ere, ez du uzten Gobernuak deportetean ta jolasetan ere arraza diferenteetakoak batera egon ditezten. Arrazabanaketa "eskatzan" du, kastigu bidez. Ekipo nahastuak ezin izan dute nazifio-arteke kanpeonatoetarako muga-baimenik lortu izan.

Edukazio-arloan Gobernu asko sartzen dala esan beharrik ez. Ta eskua sartu beharrean anka sartzen duala ere ez da harritzekoa.

Zearo kontrolatua dago edukazifio guztia, goitik beheraifio. Agi denez, ikastola guztiak Gobernuaren eskuetan arkitzen dira. Arraza ta tribua oifarriztat harturik ematen zaie jakintza, eta zuri ez diranei betiere zurien menpean egoteko haifio edukazifioa besterik etzaie ematen. Era berean, inglesa ta "afrikaans" —afrikatarrek euren artean entenitzeko izkera— ere ez zaizkie astean bi ordutan baiio ematen, ofizialki. Hori dala-ta, ez dute gaifera ateratzerik, ta beti

izango dira, horrela, beltzak zurien morroi, bai lanbide ta bai ikasbideetan.

Afrikatarrek euren artean ez dezaten alkar ulertu —7 hizkuntza ofizial baidauzkate— ta jakintza ta hartueman kontuan —beste danean bezela— zurien azpitik jarrai dezaten eramanda dagoala politika-jokabide hori esatea sobran dagola uste dut. Entzun dezagun, ostantzearan, eskatzaille batek "Komite" bereziaren aurrean deklaratu zuan zera. Alegia:

"Sistema horrekin, inglesa ta afrikaans-a oso gutxiestuak geratzen dira, eta horrela, tribuetako hizkuntzak mintzatzen ez dituzten zuriek zuzendutako ekonomia batera moldatzeko, ta beste tribuetako afrikatarrekin komunikatzeko ere, gaiztasun zailagoak dauzkate oraindik afrikatarrek".

"Apartheid" politikaren ondorio makurrak hoiek bakarrik balira, tira. Miseria ba dago, janik-eza, gaixotasuna, famili-bizitzaren eten-dura, umillazifioa, arrazarekiko tensifioa. Desordenua ugari.

Enda-banaketa horregatik, zurien ta afrikatarren arteko lansariaren proporziifioa, meate-industrietan 15-tik 1-rakoa da, guixi-gora-behera; transformazifio-industrietan, 5-tik 1-rakoa.

1960-an, biztanletza totalaren

eunetik 19.3 egiten zuten zu-riak, ta errenta nazionalaren %-tik 67 hartzen zuten. Afrikatarrak, ostera, eunetik 68.4 osatzen zutelarik 26.5 hartzen zuten. Eta "koloredunak" eta asiatarrak eunetik 12.4 egiten zuten, eta %-tik 6'5 hartu.

1959-an, 425 libera esterlina-koa zan urteko errenta zurientzat; 39 libra afrikatarrentzat; eta 54 libra asiatar ta koloredun jendeentzat. Alde ederra.

Afrikatar familiak irabazten dutena, behar-beharrezkoa zaienaren parera —ezta gutxiagore— ez dala irixten agertarazi du enkueta batek. Gose asko dago. Ta umeen arteko heriotza asko, halabearrez.

Hansen-ek —Kabo uriko Unibersidadeko umeen osagilleak deklaratu zuan, 1962-ko urrillan:

"1-tik lau urteko umeen heriotzak bantu umeen artean 25 bider ugariago gertatu oi dira haur zurien artean baiño, koloredun umeak 15-ko proporzioan gehiago".

**Eunetik 5 ume bantu "kwashior-
kor" gaixotasunaren "pipiak" jota daude, ta medikuek diotenez, gaixotasun hori agertzen danean, kolektibidade bat gosean bizi dan seifalea omen da.**

Afrikatar umeen heriotza mun-

duan gorenetakoa da, nagusienetakoa: millatik 200, urietan; eta 300 ta 400 herrixkaetan. Ordea, zurien artean ez da holakorik jazoten: millatik 27 bakarrik, ots, munduko bajuenetakoa.

* * *

Aipatu dugu nola afrikatar batek ez duan uri-herrietan baimenik gabe sartzerik, eta ezin ditekela bertan gera 72 ordutik gora, lan-baimen baten jabe izan ezik. Afrikatar bat ezin da uri baten bizi, uri hortan ez baldin bada jaio zanetik bizi izan, edo, bestela, ez badu, 10 urtean, ugazaba bat-berarentzako lanegin. Afrikatar emakume edo mutiko batek, berdin, ez dauka uri hortan bizitzerik, esandako baime-
nen jabe dan gizonaren emazte edo seme ez baldin bada. Ta holako kondizioetan bizi diran senar-emazte hoiiek, gaiñera, 72 ordutan xoilik alkarrekin egon ditezke. Ta hori, agintariengandik lortutako baimen berezi batekin, arrazoia emanaz gaiñera, esaterako, seme bat euki nahi dutela. Ta hola.

Hauxe da "apartheid" politika.

Sozial-problema hizugarriak er-

narazi dituzte lege ta erreglamentu hauek. Uri hauetan, afrikatar sasi-semeen proporzioa, oso haundia da.

Durban-eko sendakintzaren buru egiten duanaren informea zion, 1961-an 3.665 sasikume jaio zirala, danetara jaiotakoak 5.864 zirelarik.

Zigorkadak oso ugari banatzen dituzte agintariak. Estadistika ofizialak diote, azkeneko 10 urte honetan 850.000 zigorkada jo dituztela. Gaur, 80.000 urtero, 17.000 "errudunei".

"Apartheid"-en politika-zaleak ere egoera honek ondo-eza, gorrotoa, mindura, arraza-neurketak, etabar, ekarri dituala erruz, kargutu dira.

1963-ko maietzean zabaldutako "General Law Amendment Act"-ek agintzen du, beste lege askoren artean, pertsona bati delitoren bat egin duanaren antzematen bazaio, edo legauzpen horren berri badaki, 90 eguneko espetxea eman dezaiola holakoari, baltete epairik gabe. Lege honen kontrako kritikak erruz atera ziran, Ego-Afrikan eta estranjerian, ze, politika horren etsaiak ziotenez, estadu-polizi bat kreetzea zan hori egitea.

Justiziko Ministroak, gaur, eskubidez beterik dago: Organizazio politikoak eta biltzar ageriak debekatu ditzazke. Pertsonaren ibillaldi ta mogimentuak zearo lotu ditzazke. Al-

"Politiku komunidadeen arteko alkarren hartuemanak egiagan eraiki behar dute. Eta egiak, ezer baiño lehen, hartueman hoietan edozein endakeri (arraza-keri)-kutsu baztertu dedilla eskatzen du; beraz, politiku komunidadeak ezpairik gabe, jatorriz alkarkide dirala aitortu behar da. Geroztik, bakoitzak ba du eskubide berbera bizi izateko, ugaltzeko, hortarako behar duten irixpide izateko; horrela bakoitzak izan behar du aurren eginkizun hori bere gain artzen; eta azkenik, ba du izen ona ta zor zaion begiramena izateko eskubidea ere". —pakea lurraldetan—.

dizkariak galazo ere bai. Askotan, gaiñera, ez dauka bere egiñen arrazoirik eman beharrik; ta sarritan, aski zaio komunismuaren alde jokatzen zuanaren akusatzea, komunismuari esankizun hedatua eman baidote, ta, horrela, "apartheid"-en politikari oposiziñoa egiten dioten era guziak komunismua hitzaren barruan sartzen dituzte.

Espetxeetako komisarioak deklaratu zuan 5.293 pertsona izan zirela 1963-an espetxetuak, Estaduaren segurtasunaren aurka jokatzearren. Tabar...

"Apartheid"-en kontrakoak konturatu dira noski ez dala, indarka bidez ezik, lurraldeko biztanle guzien eskubide berdintasunik lortuko iñoiz. Praxisarekin konturatu dira hortaz nunbait, ze, izan ere, bide pakezale batzuk erabiltzen saiatu dira Ego-Afrikarrak, eta, ordaiñez, Gobernuaren zigor makurra besterik ez dute erdietsi.

Aprobak enseiatu dira, sobrare. Ara bat:

Kanpafia bat egin zan, 1952-an, bidezko etziran legeen aurka, eta 8.500-tik gora detenitu zituzten "apartheid"-en erreglamentuari utsegin ziotela-ta. Eta beste bojkott, eta oporketa asko izan dira.

Orobat ta bestalde, kontraketa honi gogor egiteko, askatasun-gurari hau erroetan birrintzeko, Gobernu indar armatuak ugaritzen ari da gotik. Arma-mentuen produziñoa, eunetik 80-ra jaso da urte hontan.

Estaduaren politika bihurtutako arrazazale ideoloji baten ondorioa da Ego-Afrikan gertatzen dana. Ez da politika holako edo halakoa dalako. Ideoloji oker bat praxisara eramana besterik ez da horkoa. Nazismoarekin berdin gerta zitekean.

Aitziki, zuri ez diranen organizazio gehienak —gehienak, ez denak— guzien berdintasuna eskatzen dute, arraza banatzerik gabe, ta berdintasunari buruz, danekiko elkarriketaren atzetik dabilta, asko dala. Poztekoa da, baita ere. “apartheid” politikari oposiziñoa egiten diotenen artean arraza guztietakoak lanegiten dutela jakitea, zuri askok ere bai.

1961-ko abenduan, Nobel Saria hartzerakoan, deklarazio gogoangarri haxe egin zuan afrikatar Luthuli buruzagiak:

**“Ego-Afrikako benetako abertzaleak —beren ize-
nean ari naiz ni mintzatzen orain— eskubide demo-
kratikoan betetasuna ez bada, ez dute deus onartu-
ko... Eta gizarte-jokabidean, arraza mugaen deusez-
pena ez bada, ez dugu ezer ametituko. Ta hau guz-
tia, ez dugu sortzez afrikatarrak diranentzat xoilik
eskatzen. Ego-Afrikako guztientzat eskatzen dugu,
ala zurientzat, nola beltzentzat.”**

Batzar Nagusiko 616 B (VII) Erabakian Nazio Alkartuak erabaki zuten Ego-Afrikako gizartea bezelako arraza diferentekin eratuta dagon gizarte baten eboluziñoa hobere joango dala “legegintzak eta praxiak legearen aurrean pertsona guztien berdintasuna lortzera jotzen dutenean, enda, sifeste edo kolore diferentzirik gabe, eta arraza-talde guztien bitzita ekonomikoa, soziala, kulturala eta politikoa berdintasunean oifarriturik dagoanean”.